

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

M. POIARES MADURO

της 9ης Σεπτεμβρίου 2008¹

1. Η διαφορά στην οποία οφείλεται η παρούσα προδικαστική παραπομπή προσφέρει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διασαφηνίσει τις προϋποθέσεις της επικουρικής προστασίας που χορηγείται βάσει του καθεστώτος πρόσφυγα στους υπηκόους τρίτων χωρών δυνάμει του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (στο εξής: οδηγία)². Η αίτηση του αιτούντος δικαστηρίου διατυπώνεται κατά τέτοιο τρόπο που να καλείται ο κοινοτικός δικαστής να προβεί σε συγκριτική μελέτη ως προς το εύρος της κοινοτικής προστασίας σε σχέση με την προβλεπόμενη στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ). Ένα τέτοιο ερώτημα οδηγεί στην επανεξέταση των σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των δύο εννόμων τάξεων, σχέσεων οι οποίες δεν μπορούν να αγνοηθούν από τον στόχο της δημιουργίας ενός Ευρωπαϊκού χώρου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως είναι το δικαίωμα ασύλου. Σημαντικότερο είναι ακόμη το θεμελιώδες ζήτημα το οποίο διαφαίνεται στην υπόθεση αυτή και το οποίο αποβλέπει στο να προσδιορισθεί ποιος βαθμός εξατομικεύσεως του πραγματικού κινδύνου, στον οποίο εκτί-

θεται ένα άτομο, είναι αναγκαίος για να μπορεί να απολαύει της επικουρικής προστασίας που παρέχει η οδηγία.

I — Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, το νομικό πλαίσιο και τα προδικαστικά ερωτήματα

2. Η διαφορά στο πλαίσιο της οποίας τα προδικαστικά ερωτήματα υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο γεννήθηκε κατόπιν της αρνήσεως που αντέταξε ο Staatssecretaris van Justitie στους M. και N. Elgafaji, Ιρακινούς υπηκόους, κατόπιν της αιτήσεώς τους για τη χορήγηση άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου στις Κάτω Χώρες.

3. Ο Staatssecretaris van Justitie, αναιρεσίβλητος στην κύρια δίκη, αιτιολόγησε την απορριπτική του απόφαση, της 20ής Δεκεμβρίου 2006, με την εκτίμηση ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης δεν είχαν αποδείξει επαρκώς τον πραγματικό κίνδυνο σοβαρής και προσωπικής βλάβης που διέτρεχαν στη χώρα καταγωγής τους. Στηρίζεται ειδικότερα

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — ΕΕ L 304 της 30ής Σεπτεμβρίου 2004, σ. 12 έως 33.

στο άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχεία b και d, του ολλανδικού νόμου του 2000 περί αλλοδαπών (Vreemdelingenwet 2000, στο εξής: Vw 2000) και στη δοθείσα σ' αυτό ερμηνεία.

20 Δεκεμβρίου 2006, ορίζει στο σημείο C 1/4.3.1:

4. Κατά το άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχεία b και d, του Vw 2000:

«Άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου, υπό την έννοια του άρθρου 28, δύναται να χορηγηθεί στον αλλοδαπό:

[...]

b) ο οποίος απέδειξε ότι έχει βάσιμους λόγους να θεωρεί ότι, σε περίπτωση απελάσεώς του, διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή ποινή»

[...]

d) η επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του, κατά την κρίση του [Staatssecretaris], θα ήταν ιδιαίτερος σκληρή σε συνάρτηση με τη γενική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα.»

5. Η εγκύκλιος του 2000 περί των αλλοδαπών (Vreemdelingen-circulaire 2000, στο εξής: εγκύκλιος 2000), όπως ίσχυε στις

«Το άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχείο b, του [Vw] επιτρέπει να χορηγείται άδεια διαμονής αν ο αλλοδαπός αποδείξει επαρκώς ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο, σε περίπτωση απελάσεως, να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή ποινή». Η διάταξη αυτή, όπως διευκρινίζεται στην εγκύκλιο 2000, λήφθηκε από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ κατά το οποίο «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείριση απανθρώπους ή εξευτελιστικές». Έτσι, η απέλαση ενός προσώπου προς χώρα όπου διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να υποβληθεί σε μια τέτοια μεταχείριση συνιστά παράβαση του άρθρου αυτού. Αν αυτός ο πραγματικός κίνδυνος έχει αποδειχθεί ή αποδεικνύεται, η άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου (άσυλο) εκδίδεται κατ' αρχήν από τις αρμόδιες ολλανδικές αρχές.

6. Οι αναιρεσείοντες φρονούν ότι προσκόμισαν την απόδειξη του πραγματικού κινδύνου που διατρέχουν σε περίπτωση απελάσεως προς το Ιράκ. Προς στήριξη της επιχειρηματολογίας τους επικαλούνται τις ειδικές πραγματικές περιστάσεις που τους αφορούν. Έτσι, αναφέρουν ότι ο M. Elgafaji, σιτικής καταγωγής, εργάστηκε, επί δύο περίπου έτη, ως πάλληλος ασφαλείας στη Βαγδάτη στον βρετανικό οργανισμό Janusian security, που παρέχει προσωπικό ασφαλείας για τις μεταφορές προσωπικού μεταξύ της «πράσινης ζώνης» και του αεροδρομίου. Όμως, ο θείος του M. Elgafaji, ο οποίος εργαζόταν στον ίδιο οργανισμό, υπήρξε στόχος των παραστρατιωτικών οργάνωσεων,

το δε πιστοποιητικό θανάτου αναφέρει ότι ο θάνατός του επήλθε κατόπιν τρομοκρατικής επιθέσεως. Μερικές μέρες αργότερα, απειλητική επιστολή αναρτήθηκε στην είσοδο του ζεύγους Elgafaji —η σύζυγος Elgafaji είναι σουνιτικής καταγωγής—, στην οποία αναφερόταν «θάνατος στους συνεργαζομένους». Βάσει των γεγονότων αυτών, το ζεύγος Elgafaji υπέβαλε την αίτησή του για την παροχή ασύλου στις Κάτω Χώρες όπου ζουν ήδη ο πατέρας, η μητέρα και οι αδερφές του M. Elgafaji.

να απολαύουν της επικουρικής προστασίας, είναι δε κάθε «υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15 [...]».

7. Ο Staatssecretaris van Justitie θεώρησε ωστόσο ότι τα έγγραφα που προσκόμισαν οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης και, ακόμη περισσότερο, η έλλειψη επίσημων εγγράφων δεν αρκούσαν για να αποδείξουν την απειλή που διέτρεχαν σε περίπτωση απελάσεως προς τη χώρα καταγωγής τους, οπότε η κατάστασή τους δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 29, παράγραφος 1, στοιχεία b και d, του Vw 2000.

8. Οι αναιρεσείοντες προσέβαλαν την απόφαση αυτή επικαλούμενοι το ευεργέτημα του άρθρου 15, στοιχείο γ', σε συνδυασμό με το άρθρο 2, σημείο ε', της οδηγίας.

9. Συγκεκριμένα, το άρθρο 2, στοιχείο ε', της οδηγίας ορίζει τα πρόσωπα τα οποία μπορούν

10. Και, δυνάμει του άρθρου 15, «[η] σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

- α) θανατική ποινή ή εκτέλεση, ή
- β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του, ή
- γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης».

11. Οι αναιρεσείοντες παρατηρούν ότι μόνον η περίπτωση του άρθρου 15, στοιχείο β', καλύπτεται από το άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχείο b, του Vw 2000 που επαναλαμβάνει σχεδόν κατά λέξη τους όρους του. Φρονώντας ότι η απειλή που αναφέρει το άρθρο 15, στοιχείο γ', διακρίνεται των προηγούμενων και ότι αυτές εμπíπτουν στην περίπτωση αυτή, οι αναιρεσείοντες έπρεπε να είχαν ή τουλάχιστον να μπορούσαν να είχαν επιτύχει επί της βάσεως αυτής ευνοϊκή έκβαση της αιτήσεώς τους για άσυλο.

12. Ο Staatssecretaris van Justitie απορρίπτει αυτόν τον λόγο. Κατά τον Staatssecretaris van Justitie, το βάρος αποδείξεως παραμένει το ίδιο ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για την προστασία που χορηγείται βάσει του άρθρου 15, στοιχείο β', της οδηγίας ή εκείνης του άρθρου 15, στοιχείο γ'. Ο αναιρεσίβλητος υπογραμμίζει ότι τα δύο αυτά άρθρα, όπως και το άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχείο b, του Vw 2000, συνεπάγονται ότι οι αιτούντες άσυλο πρέπει να αποδείξουν επαρκώς τον κίνδυνο σοβαρής και ατομικής βλάβης αν αυτοί επέστρεφαν στη χώρα καταγωγής τους. Επίσης, εφόσον δεν προσκόμισαν μια τέτοια απόδειξη στο πλαίσιο του άρθρου 29, παράγραφος 1, στοιχείο b, του Vw 2000, δεν μπορούν να επικαλούνται λυσιτελώς το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας που απαιτεί παρόμοια απόδειξη.

13. Κατόπιν της αποφάσεως αυτής, οι αιτούντες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Rechtbank (Κάτω Χώρες). Το δικαστήριο αυτό αναπτύσσει μια ερμηνεία διαφορετική των συναφών διατάξεων της οδηγίας. Ειδικότερα, ο εθνικός δικαστής φρονεί ότι ο υψηλός βαθμός εξατομικεύσεως του κινδύνου που

απαιτεί το άρθρο 15, στοιχείο β', της οδηγίας και η επίμαχη εθνική διάταξη απαιτείται σε μικρότερο βαθμό στην περίπτωση του άρθρου, 15, στοιχείο γ', της οδηγίας που λαμβάνει υπόψη την ένοπλη σύγκρουση στη χώρα καταγωγής. Η απόδειξη σχετικά με την ύπαρξη προσωπικής και σοβαρής απειλής κατά του αιτούντος μπορεί έτσι να προσκομισθεί ευχερέστερα στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας, σε σύγκριση προς το άρθρο 15, στοιχείο β'. Κατά συνέπεια, το Rechtbank ακύρωσε τις αποφάσεις της 20ής Δεκεμβρίου 2006 με τις οποίες προβλήθηκε άρνηση χορηγήσεως της επικουρικής προστασίας στο μέτρο που το βάρος αποδείξεως που απαιτείται στο πλαίσιο του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας ευθυγραμμίζεται προς το ζητούμενο για την εφαρμογή του άρθρου 15, στοιχείο β', όπως αυτό επαναλαμβάνεται στο άρθρο 29, παράγραφος 1, στοιχείο b, του Vw 2000. Ο Ολλανδός Υπουργός Δικαιοσύνης όφειλε, κατά το δικαστήριο αυτό, να εξετάσει αν υπήρχαν λόγοι να χορηγήσει στους αιτούντες άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου βάσει του άρθρου 29, παράγραφος 1, στοιχείο d, του Vw 2000 λόγω της σοβαρής βλάβης που αναφέρει το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας.

14. Το αιτούν δικαστήριο, το Nederlandse Raad van State, επιλαμβανόμενο σε δεύτερο βαθμό της διαφοράς, συμερίζεται τις δυσχέρειες ερμηνείας των συναφών διατάξεων της οδηγίας που εκφράζονται μέσω των θέσεων που έλαβε ο αναιρεσίβλητος και το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Επιπλέον, το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας δεν είχε ενσωματωθεί στην ολλανδική νομοθεσία στις 20 Δεκεμβρίου 2006, όταν ο M. και η N. Elgafaji είχαν υποβάλει τις αιτήσεις τους. Έτσι, προκειμένου να είναι σε θέση να εκτιμήσει αν μια τέτοια ενσωμάτωση ήταν αναγκαία, το Raad van State αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το άρθρο 15, [...] στοιχείο γ', της οδηγίας [...] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάταξη αυτή παρέχει προστασία μόνον εντός μιας καταστάσεως την οποία αφορά το άρθρο 3 της [ΕΣΔΑ] όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, ή υπό την έννοια ότι η πρώτη διάταξη παρέχει συμπληρωματική ή άλλη προστασία σε σχέση με το άρθρο 3 της [ΕΣΔΑ];

2. Αν το άρθρο 15, [...] στοιχείο γ', της οδηγίας παρέχει συμπληρωματική ή άλλη προστασία σε σχέση με το άρθρο 3 της [ΕΣΔΑ], ποια είναι στην περίπτωση αυτή τα κριτήρια για να καθοριστεί αν ένα πρόσωπο που ζητεί να του αναγνωρισθεί καθεστώς επικουρικής προστασίας διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να εκτεθεί σε σοβαρή και προσωπική απειλή λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας υπό την έννοια του άρθρου 15, [...] στοιχείο γ', σε συνδυασμό με το άρθρο 2, [...] στοιχείο ε', της οδηγίας;»

II — Νομική ανάλυση

15. Με το πρώτο του ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 15, στοιχείο γ', παρέχει συμπληρωματική ή απλώς ισότιμη προστασία με εκείνην που απορρέει από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ όσον αφορά τους αιτούντες πολιτικό άσυλο. Το δεύτερο ερώτημα αποβλέπει στο να προσδιοριστούν τα κριτήρια τα οποία αποτελούν τη βάση για τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας.

16. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί του εύρους της προστασίας που παρέχει το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας σε σύγκριση με την προστασία που παρέχει το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Οι παρατηρήσεις των διαδίκων αφορούν ουσιαστικά αυτό το ζήτημα. Ωστόσο, επιβεβαιώνουν πρωτίστως τις αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3 και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που απορρέει από αυτήν. Αυτές οι αντιθέσεις απεικονίζονται στο γεγονός ότι, ακόμη και μεταξύ των κρατών μελών που φρονούν ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας δεν παρέχει συμπληρωματική προστασία σε σχέση με εκείνην που παρέχει ήδη η ΕΣΔΑ, ορισμένα ωστόσο φρονούν ότι η προστασία που παρέχει η Σύμβαση εκτείνεται, βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, σε περιπτώσεις που άλλα κράτη μέλη, αντιθέτως, τείνουν να αποκλείσουν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, θεωρώντας ακριβώς ότι η επικουρική προστασία την οποία παρέχει η οδηγία περιορίζεται σε εκείνην που είναι δυνατό να τύχει κανείς βάσει της ΕΣΔΑ.

17. Οι διαφωνίες αυτές ως προς το εύρος της προστασίας του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ δεν μπορούν να συγκαλύψουν τον πραγματικό πυρήνα της συζητήσεως που αφορά, στην πραγματικότητα, την έκταση της προστασίας που πρέπει να αναγνωρίζεται στον αιτούντα άσυλο βάσει του κοινοτικού δικαίου. Έτσι, πριν από την καθαυτό νομική ανάλυση της προστασίας που παρέχει το κοινοτικό δίκαιο στους αιτούντες άσυλο, φαίνεται χρήσιμο, ενόψει των παρατηρήσεων που υπέβαλαν οι διάδικοι, να εξεταστεί η διαμάχη που προκύπτει από την ερμηνεία και τη συνεκτίμηση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ προκειμένου να δοθεί απάντηση στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα.

Α — Διευκρινίσεις σχετικά με το εύρος προστασίας καθώς και τη συνεκτίμηση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στο πλαίσιο της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο

18. Πέρα από τη σύγκριση των αντίστοιχων πεδίων εφαρμογής του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 15 της οδηγίας, ζητείται από το Δικαστήριο να κρίνει, κυρίως και κατ' ουσίαν, αν η προστασία που παρέχεται βάσει της οδηγίας καλύπτει μόνον τις καταστάσεις στις οποίες το πρόσωπο μπορεί να είναι θύμα ιδιαίτερα σημαντικής προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων του σε συνάρτηση με τις ιδιάζουσες ή ιδιαίτερες συνθήκες που το χαρακτηρίζουν ή αν η εν λόγω προστασία καλύπτει επίσης τις καταστάσεις όπου ένα πρόσωπο μπορεί να εκτεθεί σε παρόμοιο κίνδυνο λόγω του γενικού πλαισίου τυφλής βίας.

19. Πεποίθησή μου είναι ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν μπορεί να συναχθεί από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, αλλά πρέπει να αναζητηθεί κυρίως υπό το πρίσμα του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας. Συγκεκριμένα, οι κοινοτικές διατάξεις, ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη διάταξη, έχουν αυτόνομη ερμηνεία η οποία δεν μπορεί, κατά συνέπεια, να μεταβάλλεται ανάλογα με και/ή να εξαρτάται από την εξέλιξη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

20. Προσθέτω, εξάλλου, ότι η ερμηνεία της ΕΣΔΑ από το Δικαστήριο του Στρασβούργου είναι δυναμική και εξελικτική ερμηνεία. Βάσει της δυναμικής ερμηνείας, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η ερμηνεία του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ δεν ήταν γραμμική και ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του

Ανθρώπου προσδίδει τώρα ένα περιεχόμενο και, επομένως, μια εμβέλεια ευρύτερη στο άρθρο αυτό³. Επιπλέον, η ερμηνεία της διατάξεως αυτής θα εξελιχθεί και δεν θα πρέπει, κατά συνέπεια, να είναι άκαμπτη. Στο πλαίσιο αυτό, δεν εναπόκειται στο κοινοτικό δικαιοδοτικό όργανο να προσδιορίσει την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

21. Ωστόσο, δεν μπορεί να μη ληφθεί υπόψη η σημασία που η ΕΣΔΑ μπορεί να ενέχει στην ερμηνεία των κοινοτικών διατάξεων που ενδιαφέρουν εν προκειμένω. Η οδηγία επιδιώκει να αναπτύξει το θεμελιώδες δικαίωμα του ασύλου το οποίο απορρέει από τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες πηγάζουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και την ΕΣΔΑ, όπως επαναλαμβάνονται, εξάλλου, στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διακηρύχθηκε στη Νίκαια, στις 7 Νοεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1)⁴. Όμως, όπως υπογράμμισα σε προηγούμενη υπόθεση, «μολονότι ο Χάρτης δεν μπορεί να αποτελέσει επαρκή νομική βάση για την παροχή στους ιδιώτες δικαιωμάτων που να μπορούν αυτοί να επικαλούνται απευθείας, εντούτοις μπορεί να παράγει αποτελέσματα ως κριτήριο ερμηνείας των πράξεων περί της προστασίας των δικαιωμάτων στα οποία αναφέρεται το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ. Υπ' αυτή την έννοια, ο Χάρτης εκπληρώνει διττή αποστολή. Πρώτον, δύναται να δημιουργήσει

3 — Βλ., ειδικότερα, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 30ής Οκτωβρίου 1991, Vilvarajah κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Προσφυγές αριθ. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87, 13448/87, σκέψη 37) της 11ης Ιανουαρίου 2007, Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών (Προσφυγή αριθ. 1948/04, σκέψη 148).

4 — Η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας δεν παραλείπει να υπομνήσει, συναφώς, ότι «η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται, ιδίως, στον "Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης"». Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία σκοπεύει να διασφαλίσει τον πλήρη σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του δικαιώματος ασύλου των αιτούντων άσυλο και των μελών της οικογενείας τους που τους συνοδεύουν».

τεκμήριο περί υπάρξεως ενός δικαιώματος, το οποίο πρέπει, εν συνεχεία, να επιβεβαιωθεί είτε από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών είτε από τις διατάξεις της ΕΣΔΑ. Δεύτερον, μόλις επιβεβαιωθεί ότι ένα δικαίωμα αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα που προστατεύεται από την κοινοτική έννομη τάξη, ο Χάρτης συνιστά ένα ιδιαίτερος χρήσιμο μέσο προσδιορισμού του περιεχομένου, του πεδίου εφαρμογής και της σημασίας αυτού του δικαιώματος»⁵.

22. Συναφώς, η κοινοτική νομολογία ενσωματώνει την ΕΣΔΑ για δύο κύριους λόγους. Πρώτον, επειδή η δέσμευση κάθε κράτους μέλους έναντι της ΕΣΔΑ τονίζει το καθεστώς των δικαιωμάτων αυτών ως αντιστοιχούντων στις κοινές αξίες των κρατών μελών, τα οποία επομένως επιθυμούν κατ' ανάγκην να τα διαφυλάξουν και να τα εντάξουν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Δεύτερον, η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη υπάρχει παράλληλα προς άλλα ευρωπαϊκά συστήματα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα τελευταία περιλαμβάνουν επίσης τόσο τα συστήματα που αναπτύχθηκαν εντός των εθνικών εννόμων τάξεων όσο και εκείνα που προέκυψαν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Είναι βέβαιο ότι καθένας απ' αυτούς τους μηχανισμούς προστασίας επιδιώκει τους ειδικούς γι' αυτόν στόχους και οι μηχανισμοί αυτοί έχουν δημιουργηθεί με βάση νομικά εργαλεία που είναι ίδια των μηχανισμών αυτών, αλλά ενίοτε εφαρμόζονται ωστόσο στις ίδιες πραγματικές περιστάσεις. Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, είναι

σημαντικό κάθε υφιστάμενο σύστημα προστασίας να μεριμνά, διατηρώντας την αυτονομία του, να κατανοεί πως τα άλλα συστήματα ερμηνεύουν και αναπτύσσουν αυτά τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα προκειμένου όχι μόνο να ελαχιστοποιηθούν οι κίνδυνοι συγκρούσεως αλλά και να αρχίσει μια διαδικασία άτυπης δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού χώρου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο ευρωπαϊκός χώρος που θα δημιουργηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο θα είναι, εν πολλοίς, προϊόν των διαφορών επί μέρους συνεισφορών των διαφορετικών συστημάτων προστασίας που υπάρχουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

23. Έτσι, παρά το ότι η νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου δεν αποτελεί επιτακτική πηγή ερμηνείας των κοινοτικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, συνιστά ωστόσο σημείο εκκινήσεως για τον προσδιορισμό του περιεχομένου και της σημασίας αυτών των δικαιωμάτων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Μια τέτοια συνεκτίμηση είναι, επιπροσθέτως, απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι η Ένωση, η οποία βασίζεται στην αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών⁶, θα συμβάλει στη διεύρυνση της προστασίας αυτών των δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Συναφώς, είναι καθ' όλα φυσικό ότι ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας ότι «περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών

5 — Σημείο 48 των προτάσεων που αναπτύχθηκαν στην απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Ιουνίου 2007, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone* κ.λπ. (Συλλογή 2007, σ. I-5305).

6 — Βλ., άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2, ΕΕ.

Ελευθεριών, η έννοια και η εμβέλεια τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση»⁷, προσθέτει ότι «η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία»⁸.

24. Για το σύνολο των λόγων αυτών, προέχει να διασαφηνιστεί ότι δεν πρόκειται τόσο για τον προσδιορισμό του αν η επικουρική προστασία που προβλέπει η οδηγία είναι κατά το μάλλον ή ήττον ίδια με την παρεχόμενη βάσει της Συμβάσεως όσο ο καθορισμός του κοινοτικού της περιεχομένου, δεδομένου ότι ο στόχος αυτός καθόλου δεν αποκλείει τη συνεκτίμηση της νομολογίας που προκύπτει από την εφαρμογή της ΕΣΔΑ.

Β — Η ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας

25. Το ερμηνεύειν δεν είναι ευχερές πράγμα και δημιουργεί ευρεία συζήτηση σε σημείο που η ερμηνεία να θεωρείται τελικά ως τέχνη, ως ερμηνευτική. Πάντως, είναι σπάνιο ότι βάσει μιας επιχειρηματολογίας η οποία είναι εν πολλοίς όμοια και στηρίζεται σε μια κοινή συλλογιστική το αποτέλεσμα είναι ωστόσο αντίθετο ώστε να μας υποχρεώνει, επομένως, να επανέλθουμε στην ίδια τη μεθοδολογία της ερμηνείας.

7 — Άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη. Παρατηρείται, επίσης, ότι το άρθρο 18 του Χάρτη καθιερώνει και επιβεβαιώνει το δικαίωμα ασύλου.

8 — Ό.π.π.

1. Αντιτιθέμενη ερμηνεία βάσει μιας παρόμοιας επιχειρηματολογίας

26. Είναι εκπληκτικό ότι οι αιτιολογικές σκέψεις 25 και 26 της οδηγίας χρησιμοποιούνται διαδοχικά από τους διαδίκους προς στήριξη ερμηνειών του άρθρου 15, στοιχείο γ', που είναι διαμετρικά αντίθετες. Έτσι, σύμφωνα με μια πρώτη κατεύθυνση, προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις ότι η επιταγή μιας ατομικής σχέσεως μεταξύ της τυφλής βίας και της απειλής κατά της ζωής ή του προσώπου ενός πολίτη προϋποθέτει ότι ο αιτών αποδεικνύει ότι αποτελεί στόχο λόγω των ιδίων του χαρακτηριστικών ενώ, σύμφωνα με τη δεύτερη κατεύθυνση, οι αιτιολογικές σκέψεις τείνουν να διαχωρίσουν την απαιτούμενη ατομική σχέση. Εξάλλου, ορισμένοι, οι οποίοι δεν είναι κατ' ανάγκην αυτοί οι οποίοι φρονούν ότι η απαιτούμενη ατομική σχέση βάσει του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας πρέπει να είναι ασθενέστερη από την απαιτούμενη για την εφαρμογή του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, θεωρούν ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ', αντιπροσωπεύει μια πρόσθετη προστασία του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ενώ άλλοι τη θεωρούν ισότιμη.

27. Έτσι, η αιτιολογική σκέψη 25, κατά την οποία «[...] τα εν λόγω κριτήρια [που πρέπει να πληρούν οι αιτούντες διεθνή προστασία για να μπορούν να απολαύουν της επικουρικής προστασίας] θα πρέπει να αντλούνται από τις διεθνείς υποχρεώσεις που απορρέουν από νομικά κείμενα περί δικαιωμάτων του ανθρώπου και τις πρακτικές που υφίστανται στα κράτη μέλη», παρεμβαίνει προς υποστήριξη μιας αναγνώσεως του άρθρου 15, στοιχείο γ', που διαφέρει σημαντικά στις δύο κύριες επιχειρηματολογίες. Υπό την έννοια αυτή, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου συνάγουν από την αιτιολογική αυτή σκέψη ότι το άρθρο 15 της οδηγίας, και ειδικότερα το στοιχείο γ'

αυτού, αντιγράφουν το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ για το οποίο η νομολογία επιβεβαιώνει, σύμφωνα με τα κράτη αυτά, την επιταγή μιας ισχυρής ατομικής σχέσεως⁹. Φρονούν τουλάχιστον, δυνάμει της αιτιολογικής αυτής σκέψεως, ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν θέλησε να επιβαρύνει τα κράτη μέλη με νέες υποχρεώσεις ικανές να προσφέρουν εκτενέστερη προστασία στους υπηκόους τρίτων χωρών όσον αφορά το δικαίωμα ασύλου. Ως εκ τούτου, ελαχιστοποιούν ή ακόμη αποφεύγουν την παραπομπή που γίνεται με την αιτιολογική σκέψη 25 στα άλλα διεθνή και ευρωπαϊκά εργαλεία περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς και στις πρακτικές που υπάρχουν εντός των κρατών μελών. Ασφαλώς, τα κράτη έχουν θεσπίσει συστήματα προστασίας εντελώς διαφορετικά αλλά η έλλειψη ομοιομορφίας δεν μπορεί να οδηγήσει στον αποκλεισμό της ερμηνευτικής τους αξίας. Επίσης, το γεγονός ότι ορισμένα κράτη έχουν προβλέψει, στην εσωτερική τους έννομη τάξη, μια υψηλότερη προστασία από εκείνην που παρέχεται βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ δεν μπορεί να αγνοηθεί¹⁰. Η Σουηδική Κυβέρνηση επιμένει, ακριβώς υπό την έννοια αυτή, στην παραπομπή που γίνεται με την αιτιολογική σκέψη 25 στις πρακτικές που υπάρχουν στα κράτη μέλη για να συναγάγει ότι η προστασία του άρθρου 15, στοιχείο γ', είναι κατ' ανάγκην συμπληρωματική εκείνης που προβλέπει το άρθρο 15, στοιχείο α' και β'. Αντιπροσωπεύει μια συμπληρωματική προστασία εκείνης που διασφαλίζει ήδη η ΕΣΔΑ και ειδικότερα το άρθρο 3 αυτής, το οποίο επαναλαμβάνεται, εξάλλου, κατά γράμμα στο στοιχείο β' του άρθρου 15 της οδηγίας.

28. Επίσης, καίτοι οι διάδικοι επικαλούνται την αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας κατά την οποία «[ο]ι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθεται εν γένει ο πληθυσμός ή τμήμα του πληθυσμού μιας χώρας δεν συνιστούν συνήθως, αυτοί καθαυτοί, προσωπική απειλή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σοβαρή βλάβη», προς στήριξη μιας ερμηνείας του άρθρου 15, στοιχείο γ', δεν κατορθώνουν ωστόσο να συναγάγουν από τη διάταξη αυτή μια αντίθετη ερμηνεία. Έτσι, για την πλειονότητα των διαδίκων, η αιτιολογική αυτή σκέψη επιβάλλει κατ' ανάγκην στον αιτούντα άσυλο να αποδείξει την ύπαρξη μιας ατομικής σχέσεως θέτοντας κατ' αρχήν, με αναφορά στον όρο «συνήθως», ότι ο κίνδυνος στον οποίο γενικά εκτίθεται ο πληθυσμός μιας χώρας ή μέρος του πληθυσμού δεν αντιπροσωπεύει μια ατομική απειλή. Επομένως, η οδηγία δεν έχει ως φιλοδοξία να καλύψει τις καταστάσεις τυφλής βίας που αναφέρει το άρθρο 15, στοιχείο γ', του κειμένου αυτού. Μόνον, υπό τις προϋποθέσεις αυτές, η απόδειξη μιας απειλής που σκοπεύει τον αιτούντα άσυλο λόγω των ιδίων χαρακτηριστικών μπορούσε να δικαιολογήσει τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας. Αντιθέτως, η Ιταλία δέχεται ότι ο όρος «συνήθως» συνεπάγεται ότι υπό άλλες περιστάσεις, δηλαδή εξαιρετικές περιστάσεις που εκφεύγουν του «συνήθους», ο κίνδυνος στον οποίο γενικά εκτίθεται ο πληθυσμός ή μέρος του πληθυσμού μπορεί να χαρακτηριστεί «ατομική απειλή». Είναι δυνατό να εμμένει κανείς στο ότι, δυνάμει της ερμηνείας αυτής, οι εξαιρετικές περιστάσεις είναι εκείνες που καλύπτονται από το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας.

9 — Βλ., προπαρατεθείσα απόφαση του ΕΔΔΑ *Vilvarajah κ.λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, προπαρατεθείσα απόφαση του ΕΔΔΑ Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών, και ΕΔΔΑ, απόφαση Saadi κατά Ιταλίας* της 28ης Φεβρουαρίου 2008 (Προσφυγή αριθ. 37201/06).

10 — Βλ., ειδικότερα, μελέτη της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, *Asylum in the European Union. A study of the implementation of the Qualification directive*, Νοέμβριος 2007, www.unhcr.org.

29. Κατά τον ίδιο τρόπο, η γένεση της οδηγίας, αναλόγως του αν εμμένει κανείς στη διττή εισαγωγή της απαιτήσεως της ατομικής απειλής κατόπιν της αρχικής προτάσεως της Επιτροπής ή στη βούληση να γίνει δεκτό το καλύτερο εθνικό σύστημα

προστασίας, μπορεί να αποτελέσει στήριγμα της μιας ή της άλλης ερμηνείας.

30. Τελικά, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το ίδιο το κείμενο του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας θέτει τα δύο ερμηνευτικά ρεύματα στο ίδιο επίπεδο. Ωστόσο, η ισοτιμία των επιχειρημάτων δεν μπορεί να εμποδίσει να εξακριβωθεί η ερμηνεία που μπορεί να διασφαλίσει το θεμελιώδες δικαίωμα του ασύλου.

2. Ερμηνευτική μεθοδολογία

31. Ασφαλώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο ερμηνεύων το δίκαιο είναι καταδικασμένος να προσπαθήσει να συμβιβάσει αυτό που εκ πρώτης όψεως φαίνεται ασυμβίβαστο. Πρέπει επίσης να καθοδηγείται στην εργασία αυτή από τον πρώτο στόχο της οικείας νομοθεσίας. Με άλλα λόγια, πρέπει να οδηγηθεί σε μια ερμηνεία η οποία, καίτοι αναγνωρίζει ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ', πρωτίστως συνδέεται ουσιαστικά με την έννοια της «τυφλής βίας», πρέπει επίσης να λάβει υπόψη την επιταγή της ατομικής απειλής¹¹.

32. Ως εκ τούτου, νομίζω ότι η ερμηνεία κατά την οποία το άρθρο 15, στοιχείο γ', καλύπτει οποιαδήποτε κατάσταση τυφλής βίας θα αγνοούσε αυτή τη διπλή ερμηνευτική προϋπόθεση, όπως και η ερμηνεία κατά την οποία η έννοια της «ατομικής απειλής» αντιστοιχεί

σε απειλή που στοχεύει ένα πρόσωπο λόγω των ιδιαιτεροτήτων ή των ειδικών περιστάσεων που το χαρακτηρίζουν (ή μια κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει) βρίσκεται σε αντίφαση με το άρθρο 15, στοιχείο γ', που αποβλέπει ακριβώς και μάλιστα ρητά στο να εφαρμόζεται σε καταστάσεις τυφλής βίας¹². Ενόψει των στοιχείων αυτών, θα ήταν παράλογο να θεωρήσω μαζί με ορισμένα κράτη μέλη ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ', δεν προσφέρει πρόσθετη προστασία από εκείνη των άρθρων 15, στοιχείο α', και 15, στοιχείο β'. Συγκεκριμένα, πώς να κατανοηθεί ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ', θα διασαφηνίζει μόνον τη δυνατότητα να τύχει κάποιος της πρόσθετης προστασίας που μπορεί σε τέτοιες περιπτώσεις που αναφέρονται τα στοιχεία α' και β' σε καταστάσεις όπου θα υπήρχε επίσης τυφλή βία αν τα στοιχεία α' και β' εφαρμόζονταν κατά γενικό και ανεξάρτητο τρόπο από ένα τέτοιο πλαίσιο τυφλής βίας. Πράγματι, θα ήταν παράλογο να θεσπιστεί ένας ειδικός κανόνας για να διασαφηνίσει την προστασία που παρέχεται βάσει ενός γενικού κανόνα, διευκρινίζοντας ότι αυτός εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις όπου η προστασία είναι ακόμη περισσότερο απαραίτητη.

33. Στην πραγματικότητα, η ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', προϋποθέτει, όπως υπογραμμίστηκε, να προσκολληθεί κανείς στον πρώτο στόχο της οδηγίας και του θεμελιώδους δικαιώματος του ασύλου. Ο επιδιωκόμενος από τη διάταξη αυτή σκοπός είναι να παράσχει διεθνή προστασία σε πρόσωπο το οποίο βρίσκεται σε κατάσταση

11 — Ορισμένοι συγγραφείς μέμφονται την αμφισημία του άρθρου 15, όπου η έννοια της τυφλής βίας τους φαίνεται ασυμβίβαστη με εκείνη της ατομικής απειλής, βλ., ειδικότερα: McAdam, J., *Complementary Protection in International Refugee Law*, σ 70.

12 — Βλ., επίσης, υπό το πνεύμα αυτό, παρατηρήσεις της Επιτροπής η οποία παρατηρεί ότι «η προστιθέμενη αξία της προϋποθέσεως του στοιχείου γ' σε σχέση με εκείνη του στοιχείου β' [του άρθρου 15] ενυπάρχει ωστόσο στο γεγονός ότι αυτή η [ατομική] σχέση δεν προϋποθέτει ότι πρόκειται για ειδικές μορφές βίας που στοχεύουν κατά κάποιο τρόπο ονομαστικά το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, αλλά προϋποθέτει ότι η προσωποποίηση της απειλής μπορεί να συναχθεί από το σύνολο των περιστάσεων».

όπου κινδυνεύει να υποστεί προσβολή ενός των δικαιωμάτων του, το οποίο περιλαμβάνεται μεταξύ των πλέον θεμελιωδών (όπως το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα να μην υποβάλλεται κάποιος σε βασανιστήρια). Επίσης, το κριτήριο που έθεσε η οδηγία, για να υπαχθεί κάποιος τόσο το καθεστώς του πρόσφυγα όσο και της επικουρικής προστασίας πρέπει να κατανοηθεί ως το εργαλείο που επιτρέπει να εκτιμηθεί η δυνατότητα επελεύσεως του κινδύνου αυτού και του κινδύνου προσβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Επομένως, η σημασία και η φύση της απαιτούμενης ατομικής σχέσεως για να τύχει κάποιος της επικουρικής προστασίας πρέπει να εκτιμάται στην προοπτική αυτή.

34. Η αξίωση για μια ατομική σχέση τείνει πράγματι να θέσει το τεκμήριο ότι, το πρόσωπο το οποίο αποτελεί στόχο για λόγους που το χαρακτηρίζουν ή διότι ανήκει σε συγκεκριμένη ομάδα, διατρέχει ιδιαίτερο κίνδυνο να υποστεί προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Επιπλέον, η δυσμενής διάκριση η οποία συνδέεται αδιαρρήκτως και, επομένως, είναι συμφυής με την εξατομίκευση αυτή ή η ιδιότητα του μέλους μιας κοινωνικής ομάδας επιδεινώνει την προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όμως, φαίνεται δυσχερές να αρνηθεί κανείς ότι, με μια παρόμοια λογική, μπορεί να υπάρχουν περιστάσεις στις οποίες η ουσιώδης προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να επέλθει ακόμη και ελλείψει οποιασδήποτε δυσμενούς διακρίσεως. Αυτή η τελευταία περίπτωση παραπέμπει στις καταστάσεις που το άρθρο 15 και, ειδικότερα, το άρθρο 15, στοιχείο γ', φιλοδοξεί να καλύψει, δηλαδή οι καταστάσεις τυφλής βίας της οποίας η σοβαρότητα είναι τέτοια ώστε, ενδεχομένως, κάθε άτομο που βρίσκεται στο πεδίο αυτής της βίας μπορεί να υπόκειται σε κίνδυνο σοβαρών προσβολών κατά του προσώπου του ή της ζωής του. Ο κίνδυνος αυτός, αν πρέπει να μετρηθεί, ισοδυναμεί στην πραγματικότητα με κίνδυνο που διατρέχουν εκείνοι οι οποίοι μπορούν να αξιώνουν

το καθεστώς του πρόσφυγα ή να αξιώνουν την εφαρμογή του άρθρου 15, στοιχείο α' ή β'.

35. Στην προοπτική αυτή, η προϋπόθεση απειλής η οποία να είναι «ατομική» δικαιολογείται πλήρως. Η επιταγή αυτή χρησιμεύει στο να τονίζεται το γεγονός ότι η τυφλή βία πρέπει να είναι τέτοια ώστε να αντιπροσωπεύει κατ' ανάγκην μια πιθανή και σοβαρή απειλή για τον αιτούντα άσυλο. Η σημασία της διακρίσεως μεταξύ ενός υψηλού βαθμού ατομικού κινδύνου και ενός κινδύνου ο οποίος είναι συνάρτηση των ατομικών χαρακτηριστικών επιβάλλεται. Συγκεκριμένα, καίτοι ένα πρόσωπο δεν αποτελεί στόχο λόγω των ιδίων χαρακτηριστικών, ωστόσο εξακολουθεί να θίγεται ατομικά εφόσον η τυφλή βία αυξάνει κατά ουσιώδη τρόπο τον κίνδυνο να προσβληθεί σοβαρά η ζωή του ή το πρόσωπό του, με άλλα λόγια τα θεμελιώδη δικαιώματά του.

36. Για να δοθεί ειδικότερα απάντηση στο δεύτερο υποβληθέν ερώτημα, και ειδικότερα υπό την έποψη του βάρους αποδείξεως που βαρύνει το πρόσωπο του αιτούντος άσυλο, πρέπει να σημειωθεί ότι το βάρος αποδείξεως ενόψει της απαιτούμενης ατομικής σχέσεως είναι ασφαλώς λιγότερο σημαντικό για το σκοπούμενο άτομο δυνάμει του άρθρου 15, στοιχείο γ', απ' ό,τι υπό την πτυχή του άρθρου 15, στοιχείο α' και β'. Πάντως, το βάρος αποδείξεως είναι σημαντικότερο όσον αφορά την απόδειξη της τυφλής βίας, βίας η οποία πρέπει να είναι γενικευμένη (υπό την έννοια της μη διακρίσεως) και μιας τέτοιας σοβαρότητας ώστε να δημιουργεί ισχυρό τεκμήριο ότι το πρόσωπο για το οποίο γίνεται λόγος να είναι ο στόχος. Πράγματι,

υπενθυμίζω ότι, κατά την ανάγνωση της αιτιολογικής σκέψεως 26 της οδηγίας, η βία αυτή υπερβαίνει τους κινδύνους στους οποίους γενικά εκτίθεται ο πληθυσμός μιας χώρας ή μέρος του πληθυσμού.

37. Οι δύο αυτές πτυχές μπορούν στην πραγματικότητα να συνδέονται στενά: όσο πιο πολύ η κατάσταση αφορά ατομικά ένα πρόσωπο (για παράδειγμα, λόγω του ότι ανήκει σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα) τόσο λιγότερο είναι αναγκαίο να αποδείξει ότι αντιμετωπίζει τυφλή βία στη χώρα του ή σε τμήμα της επικράτειας, βία μιας τέτοιας σοβαρότητας ώστε να υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να είναι προσωπικά θύμα της βίας αυτής. Ομοίως, όσο λιγότερο το πρόσωπο είναι ικανό να αποδείξει ότι η κατάσταση τον αφορά ατομικά τόσο περισσότερο η βία πρέπει να είναι σοβαρή και να ασκείται αδιακρίτως ώστε το πρόσωπο να μπορεί να απολαύει της αιτούμενης επικουρικής προστασίας.

38. Σε τελική ανάλυση, μόνον η ερμηνεία αυτή μπορεί να καταστήσει δυνατή την εκπλήρωση του κατά προτεραιότητα στόχου που επιδιώκεται με την οδηγία. Οποιαδήποτε άλλη επιλογή θα εισαγάγει αδικαιολόγητη δυσμενή διάκριση μεταξύ των αιτούντων άσυλο ενόψει της προστασίας που θα μπορούσαν να τύχουν. Τούτο θα κατέληγε στο παράλογο αποτέλεσμα ότι όσο πιο τυφλή είναι η βία και, κατά συνέπεια, όσο πιο πολλά είναι τα πρόσωπα τα οποία μπορούν να υποστούν προσβολή της ζωής ή του προσώπου τους, τόσο λιγότερο σημαντική θα ήταν η κοινοτική προστασία. Συγκεκριμένα, αν η ατομική σχέση έπρεπε να νοηθεί ως απαιτούσα όπως το πρόσωπο συνιστά στόχο λόγω των ιδίων του χαρακτηριστικών, ακόμη και σε περιστάσεις μιας τυφλής βίας μιας τέτοιας σοβαρότητας ώστε ο ατομικός κίνδυνος που διατρέχουν τα πρόσωπα τα

οποία προέρχονται από συγκεκριμένο έδαφος να είναι πολύ σημαντικότερος από εκείνον που διατρέχουν οι αιτούντες το καθεστώς του πρόσφυγα, μόνον οι τελευταίοι θα ετύγχαναν προστασίας μολονότι θα προέρχονταν από έδαφος όπου η προσβολή των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων δεν θα ήταν τόσο ουσιώδης, όπου η βία δεν θα ήταν τόσο «τυφλή». Με άλλα λόγια, η προστασία που παρέχεται βάσει της οδηγίας θα εξηρτάτο από το ζήτημα αν το πρόσωπο υφίσταται ή όχι δυσμενή διάκριση σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματά του αλλά δεν θα εξηρτάτο από τον βαθμό της απειλής επί των θεμελιωδών αυτών δικαιωμάτων. Αυτό θα σήμαινε ότι ο μόνος στόχος του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι να προστατεύονται τα πρόσωπα τα οποία υφίστανται δυσμενή διάκριση σε σχέση με ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά δεν αποβλέπει στην προστασία άλλων προσώπων, θυμάτων παρόμοιων προσβολών, ή ακόμη σοβαρότερων αυτών των ιδίων θεμελιωδών δικαιωμάτων στο μέτρο που οι προσβολές αυτές είναι γενικευμένες.

39. Τέλος, παρατηρώ ότι η πλέον πρόσφατη¹³ νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, από την οποία προκύπτει ότι ένα πρόσωπο στο πλαίσιο της τυφλής βίας μπορεί να απολαύει διεθνούς προστασίας εφόσον καταδεικνύει ωστόσο ότι αυτή τον αφορά ατομικά λόγω ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, δεν αφορά την επικουρική προστασία αλλά σκοπεύει τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Εξάλλου, ο στόχος που επιδιώκει το εν λόγω Δικαστήριο είναι να επεκτείνει την προστασία που παρέχεται βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στα πρόσωπα τα οποία απειλούνται να υποβληθούν σε βασανιστήρια και απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Κατά συνέπεια, φαίνεται όχι μόνον αντίθετο προς τη νομολογία του Δικαστηρίου του

13 — Απόφαση Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών, προπαρατεθείσα, σκέψη 148.

Στρασβούργου να επιδιώκεται να περιοριστεί η διεθνής προστασία των αιτούντων άσυλο αλλά, επίσης, δυσχερές να μεταφερθούν οι προϋποθέσεις οι οποίες δεν εφαρμόζονται στην πραγματικότητα παρά μόνον στις αιτήσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα υπό την πτυχή, εξάλλου, μόνον του άρθρου 3 ή ενίοτε ακόμη του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ.

40. Συμπερασματικά, το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί ως παρέχον επικουρική προστασία αν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο αποδεικνύει ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο απειλών κατά της ζωής του ή του προσώπου του, σε περίπτωση εσωτερικής ή διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης λόγω τυφλής βίας μιας τέτοιας σοβαρότητας

ώστε αυτή να αντιπροσωπεύει κατ' ανάγκην πιθανή και σοβαρή απειλή για το πρόσωπο αυτό. Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διαπιστώσουν τη συνδρομή τέτοιων προϋποθέσεων.

41. Εξάλλου, τούτο συνεπάγεται από την άποψη του βάρους αποδείξεως ότι ο ατομικός χαρακτήρας της απειλής δεν πρέπει να αποδεικνύεται με τόση αυστηρότητα βάσει του στοιχείου γ' του άρθρου 15 της οδηγίας όση στην περίπτωση των στοιχείων α' και β' του ίδιου άρθρου. Πάντως, η σοβαρότητα της βίας πρέπει να αποδεικνύεται με πειστικότητα ώστε να μην υπάρχει καμιά αμφιβολία ως προς τον αδιάκριτο αλλά και σοβαρό χαρακτήρα της βίας της οποίας ο αιτών την επικουρική προστασία είναι ο στόχος.

III — Πρόταση

42. Συμπερασματικά, στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθούν οι εξής απαντήσεις:

«1) Το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, πρέπει να

ερμηνευθεί ως παρέχον επικουρική προστασία αν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο αποδεικνύει ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο απειλών κατά της ζωής του ή του προσώπου του σε περίπτωση εσωτερικής ή διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης λόγω τυφλής βίας μιας τέτοιας σοβαρότητας ώστε αυτή να αντιπροσωπεύει κατ' ανάγκην πιθανή και σοβαρή απειλή για το πρόσωπο αυτό. Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διαπιστώσουν τη συνδρομή τέτοιων προϋποθέσεων.

- 2) Εξάλλου, τούτο συνεπάγεται, από την άποψη του βάρους αποδείξεως, ότι ο ατομικός χαρακτήρας της απειλής δεν πρέπει να αποδεικνύεται με τόση αυστηρότητα βάσει του στοιχείου γ' του άρθρου 15 της οδηγίας όση στην περίπτωση των στοιχείων α' και β' του ίδιου άρθρου. Πάντως, η σοβαρότητα της βίας πρέπει να αποδεικνύεται με πειστικότητα ώστε να μην υπάρχει καμιά αμφιβολία ως προς τον αδιάκριτο αλλά και σοβαρό χαρακτήρα της βίας της οποίας ο αιτών την επικουρική προστασία είναι ο στόχος.»